

воздействия и дана их характеристика. В дальнейшем следует рассмотреть возможные схемы учета влияния данных факторов при формировании механизма эколого-экономического управления в регионе.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Миколаш Я. Качество окружающей среды и возможности его количественной оценки / Я. Миколаш, Л. Питтерман // Рациональное использование природных ресурсов и охрана окружающей среды. – Вып. 3. – М.: Прогресс, 1979. – С. 35-43.
2. Мельник Л.Г. Экологическая экономика : учебник. / Л.Г. Мельник. – Сумы: Издательство «Университетская книга», 2001. – 350 с.
3. Герасимчук З.В.. Экологическая безопасность региона: диагностика и механизм обеспечения : [монография] / З.В Герасимчук, А.А. Олексюк. – Луцк: Надстирь, 2007. – 280 с.
4. Семенов В.Ф. Екологічний менеджмент : навч. посібник. / В.Ф. Семенов, О.Л.Михайлик, Т.П.

Галушкіна. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 516 с.

5. Пунько Б. М. Экономико-экологическое восстановление: моногр. / Б. М. Пунько .– Львов: Научно-производственная фирма «Украинские технологии», 2008. – 323 с.
6. Реймерс Н.Ф. Природопользование: Словарь-справочник / Н.Ф. Реймерс. – М.: Мысль, 1990. – 637 с. [2], ил., табл. карт. схем, граф.
7. Дорогунцов С.И. Управление техногенно-экологической безопасностью в контексте парадигмы устойчивого развития: концепция системно-динамического решения. / С.И.Дорогунцов, А.Н. Ральчук. – К.: Наукова думка, 2002. – 200 с.
8. Экологическая безопасность, устойчивое развитие и природоохранные проблемы / под ред. К.Ф. Фролова. – М.: МГФ «Знание», 1999.– 704 с.
9. Тимофеева С.С. Безопасность жизнедеятельности в чрезвычайных ситуациях. Эколого-экономические и социальные последствия пожаров. / С.С.Тимофеева, В.В. Гармышев. – Иркутск: Изд-во ИрГТУ. – 1999. –135 с.

Аннотация. В статье проанализированы теоретико-методические подходы к классификации факторов, определяющих функционирование социо-экономических систем с учетом экологических проблем. Определены факторы эколого-экономического управления на региональном уровне.

Ключевые слова: экологическая безопасность, эколого-экономическое управление, факторы.

Summary. The theoretic and methodical approaches to classification of the factors influencing the existence of social and economic systems with the consideration of ecological problems have been analyzed in the article. The factors of ecological and economic management on the level of the region have been determined, too.

Keywords: ecological safety, ecological and economic factors.

*Рецензент к.э.н., доцент УкрГАЗТ Прохорова В.В.
Эксперт редакционной коллегии к.э.н., доцент УкрГАЗТ Полякова Е.Н.*

УДК 339.5

ФОРМУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ НА ОСНОВІ ОЦІНКИ СТАНУ ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕВОГО БАЛАНСУ УКРАЇНИ

Вовк В.А., к.е.н., доцент (ХНЕУ)

В статті розглядаються питання оцінки внутрішньогалузевої торгівлі України. Проведено оцінку стану внутрішньогалузевої торгівлі України та визначено напрями покращення зовнішньоторговельного балансу країни.

Ключові слова: торгівля, зовнішня торгівля, внутрішньогалузева торгівля, сальдо балансу, експорт, імпорт, конкурентоспроможність, інтеграція, індекс внутрішньогалузевого балансу, індекс Грубела-Ллойда.

Вступ. Однією з ключових проблем розвитку економіки України є питання активізації участі країни у зовнішній торгівлі. Враховуючи наявність від'ємного сальдо торговельного балансу

та низьку конкурентоспроможність вітчизняної економіки, основним завданням держави є визначення та розвиток пріоритетних, орієнтованих на експорт галузей промисловості. За

умови активізації інтеграційних процесів в світі та європейському регіоні зокрема, особливої актуальності потребує визначення можливостей збільшення експорту конкурентоспроможної продукції на основі дослідження стану торговельного балансу країни та стану внутрішньогалузевої торгівлі.

Постановка проблеми. Виходячи з аналізу структури торговельного балансу України слід відзначити наявність галузей промисловості які формують експортний потенціал країни, разом з тим значна кількість аналогічних товарів (аналогічних галузей промисловості) імпортується в Україну. Аналіз та оцінка можливостей внутрішньогалузевої торгівлі дозволяє визначити пріоритетні напрями розвитку експорту продукції та оцінити стан конкурентоспроможності кожної з вітчизняних галузей промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням внутрішньогалузевої торгівлі присвячені роботи багатьох вчених-економістів, таких як: П. Вердоорн, Ж. Дрезе, Б. Балласа, Г. Грубелем, Л. Ллойд, П. Кругман, М. Гусев, Ю. Шишков та іншими. Кожний з дослідників вдосконалював методичний апарат оцінки внутрішньогалузевої торгівлі та збагачував існуючу теорію та практику новими науковими результатами. Проте у вітчизняній літературі та аналітичних оглядах досі не знайдено широкого застосування оцінки внутрішньогалузевої торгівлі та формування ґрунтовних висновків за результатами аналізу.

Метою даної статті є аналіз стану зовнішньої торгівлі України на основі визначення стану внутрішньогалузевої торгівлі. За результатами оцінки стану внутрішньогалузевої торгівлі розробити рекомендації з розвитку пріоритетних галузей експорту продукції та сформувати напрями інтеграції України у світове господарство.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка внутрішньогалузевої торгівлі дозволяє визначити галузі промисловості за якими ведеться експорт та імпорт диференційованої продукції однотипних галузей промисловості. На основі встановлення та оцінки розмірів внутрішньогалузевої торгівлі визначаються галузі промисловості, що мають належний рівень конкурентоспроможності та попиту на внутрішньому і світовому ринках.

Застосування інструментарію внутрішньогалузевої торгівлі до аналізу зовнішньоторговельного балансу країни набуло свого поширення з 60-х років минулого століття. Класичні теорії не пояснювали феномен внутрішньогалузевої торгівлі, але з часом вчені-

економісти почали за допомогою внутрішньогалузевої торгівлі пояснювати сучасні аспекти світової торгівлі.

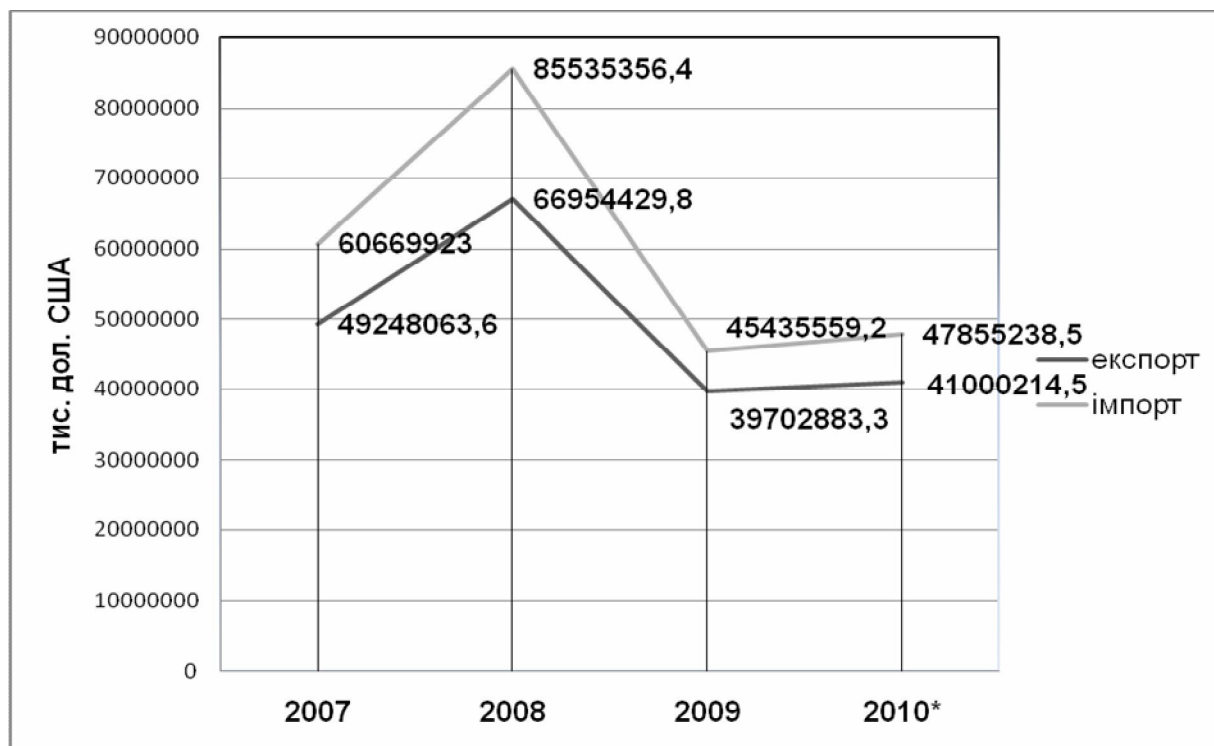
З початком розвитку інтеграційних процесів в рамках Європейського союзу (ЄС) вчені звернули увагу на те, що все більше країн ЄС почали активно експортувати та імпортувати товари однакових товарних груп. Зокрема дослідження активності торгівлі однаковими товарними групами було відзначено голландським економістом П. Вердоорном та бельгійським Ж. Дрезе в рамках дослідження бельгійсько-нідерландсько-люксембурзького торговельного союзу [1 с. 35, 2 с. 87]. Подальший розвиток досліджень за цим напрямом було здійснено американським економістом Б. Балласом, який запропонував у 1966 році використовувати термін «внутрішньогалузевої торгівлі» (intra - industry trade) який з часом набув інших синонімів таких як: внутрішньогалузева торгівля, двохстороння торгівля, горизонтальна торгівля або перехресна торгівля [3,4]. Наступним етапом дослідження методики внутрішньогалузевої торгівлі був труд економістів Г. Грубеля та П. Ллойда [5]. На цьому етапі зокрема відбулося вдосконалення методики нарахування обсягу та питомої ваги внутрішньогалузевої торгівлі та запропоновано авторську формулу розрахунку внутрішньогалузевої торгівлі – Грубеля-Ллойда. Серед вітчизняних дослідників значний вклад в дослідження внутрішньогалузевої торгівлі зроблено М. Гусевим та Ю. Шишковым [6,7,8].

Сучасний стан зовнішньоторговельного балансу країни має тенденцію до зниження обсягів експорту та імпорту продукції (рис. 1.).

За 2007 – 2010 роки відбувається поступове зростання та зниження обсягів експорту-імпорту продукції, але відемне сальдо торговельного балансу залишається незмінним. Для подальшого аналізу зовнішньоторговельного балансу країни необхідно визначити ключові експортоорієнтовані галузі виробництва. Враховуючи, що за однаковими галузями виробництва ведеться двохстороння (зустрічна) торгівля продукцією з низьким ступенем диференціації, подальшого аналізу потребує структура внутрішньогалузевої торгівлі.

Структура експорту продукції України за січень-жовтень наведено на рис. 2 (за даними Державного комітету статистики України [9]).

Виходячи з аналізу структури експорту продукції України за січень-жовтень 2010 року встановлено, що найбільшу питому вагу в експорті продукції України займають: недорогоцінні метали та вироби з них (37%), мінеральні продукти (14%) та механічне обладнання (12%).

данні за січень-жовтень 2010 року [9].

Рисунок 1 Динаміка експорту та імпорту продукції України за 2007-2010 роки

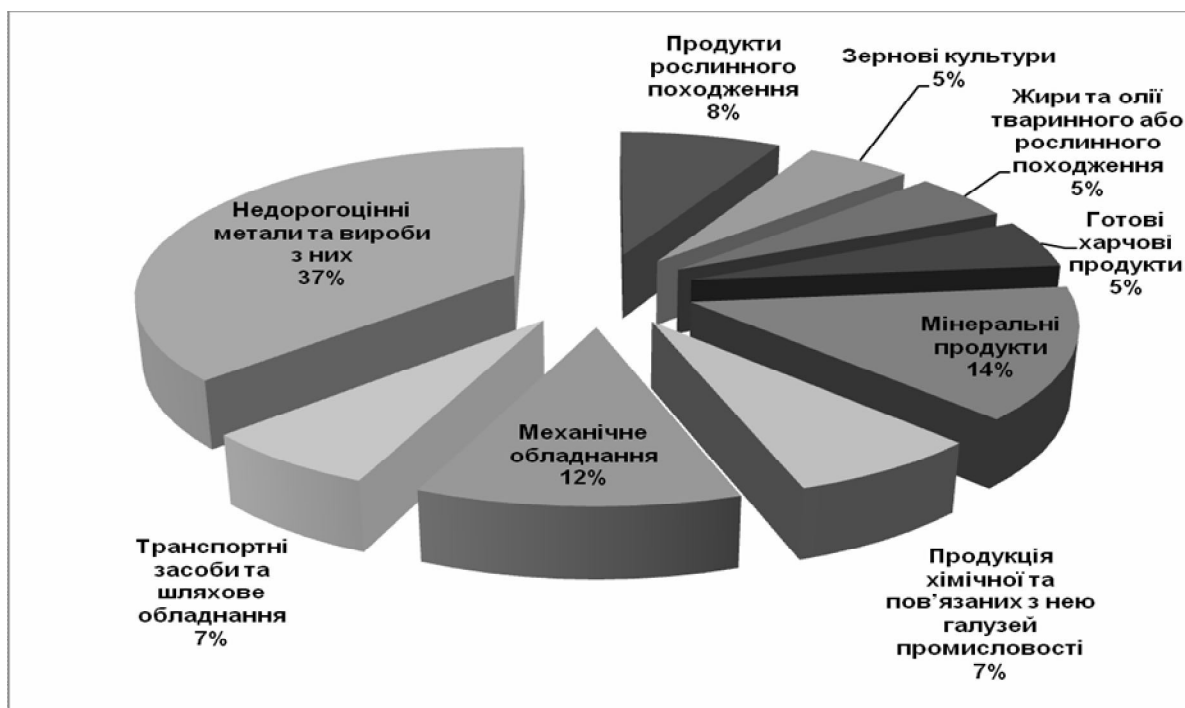

Рисунок 2 - Структура експорту продукції України за січень-жовтень 2010 року

Структура імпорту продукції України за січень-жовтень 2010 року (рис. 3) засвідчує, що найбільшу питому вагу в імпорті продукції займають: мінеральні продукти (45%), механічне обладнання (17%), продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості (14%) та інші.

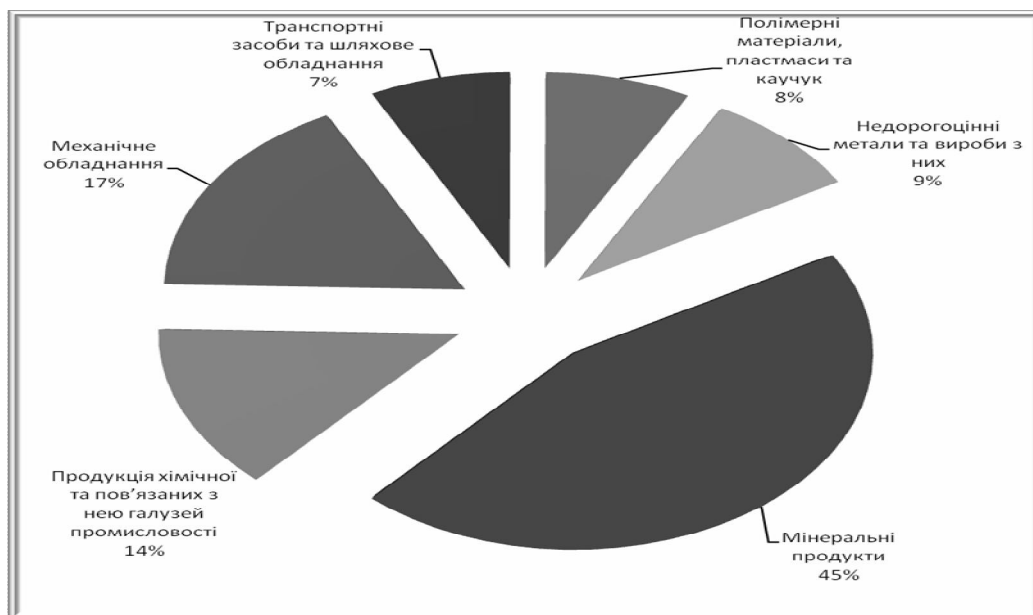

Рисунок 3 - Структура імпорту продукції України за січень-жовтень 2010 року

Якщо порівняти структуру експорту та імпорту продукції, наведену на рис. 2 та 3 слід відзначити однорідність експортованої та імпортованої продукції за галузевою структурою. Так відбувається зустрічна торгівля (експорт та імпорт) значними обсягами продукції: мінеральні продукти (експорт – 14%, імпорт – 45%), недорогоцінні метали та вироби з них (експорт – 37%, імпорт – 9%), продукція хімічної та пов'язаної з нею галузей промисловості (експорт – 7%, імпорт – 14%), транспортні засоби та шляхове обладнання (експорт – 7%, імпорт – 7%) та механічне обладнання (експорт – 12%, імпорт – 17%). Наявність зустрічної торгівлі між однаковими галузями промисловості свідчить про високий експортний потенціал країни та потребує подальшого дослідження.

Для дослідження стану внутрішньогалузевої торгівлі доцільно використовувати індекс внутрішньогалузевої торгівлі (Intra-Industry Trade Index) (формула 1):

$$IIT_{ij}^k = 1 - \frac{|X_{ij}^k - M_{ij}^k|}{(X_{ij}^k + M_{ij}^k)}, \quad (1)$$

де: X_{ij}^k – експорт галузі k з країни i в j,

M_{ij}^k – імпорт галузі k з країни i в j

На основі індексу внутрішньогалузевої торгівлі (формула 1), проведено оцінку

внутрішньогалузевої торгівлі України за 2007-2010 роки, результати оцінки наведено на рис. 4.

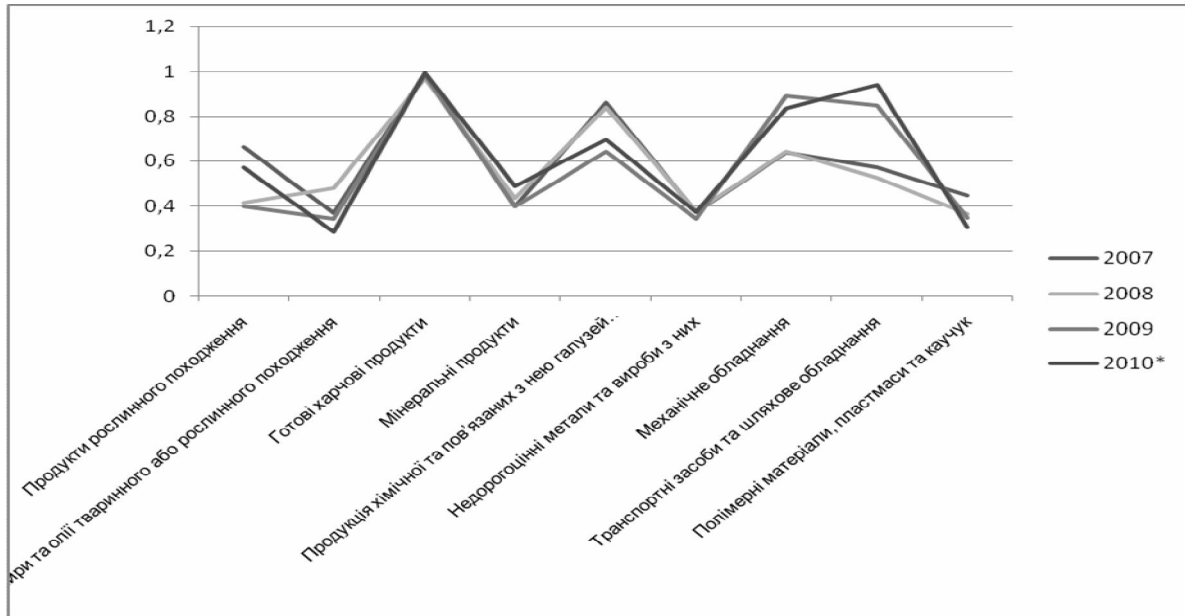
Виходячи з результатів оцінки індексу внутрішньогалузевої торгівлі України за 2007-2010 роки встановлено, що найвищий індекс внутрішньогалузевої торгівлі (експорт продукції практично рівнозначний її імпорту) зафіксовано за наступними галузями виробництва: харчові продукти (на протязі 2007-2010 років), продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості (за останні 2 роки відбулося скорочення обсягів експорту продукції, проте значення індексу тримається на високому рівні), механічне обладнання (за останні два роки відбулося зниження індексу за рахунок зниження обсягів експорту та імпорту продукції) та транспортні засоби (також відбулось зменшення обсягів експорту та імпорту продукції і зниження індексу). Найменший показник індексу внутрішньогалузевої торгівлі зафіксовано за продукцією: жири та олія, мінеральні продукти, недорогоцінні метали та вироби з них і полімерні матеріали, пластмаси та каучук.

Для підтвердження та поглиблення отриманих результатів подальшого дослідження потребує застосування індексу Грубела-Ллойда. Даний індекс дозволяє провести оцінку рівня розвитку зовнішньої торгівлі по товарним групам та встановити рівень конкурентоспроможності продукції країни. Для розрахунку індексу Грубела-Ллойда використана формула 2.

$$GL\ index = - \frac{((X_{ij} + M_{ij}) - |X_{ij} - M_{ij}|)}{(X_{ij} + M_{ij})} \times 100, \quad (2)$$

де: X_{ij} – експорт країни і групи продуктів j ,

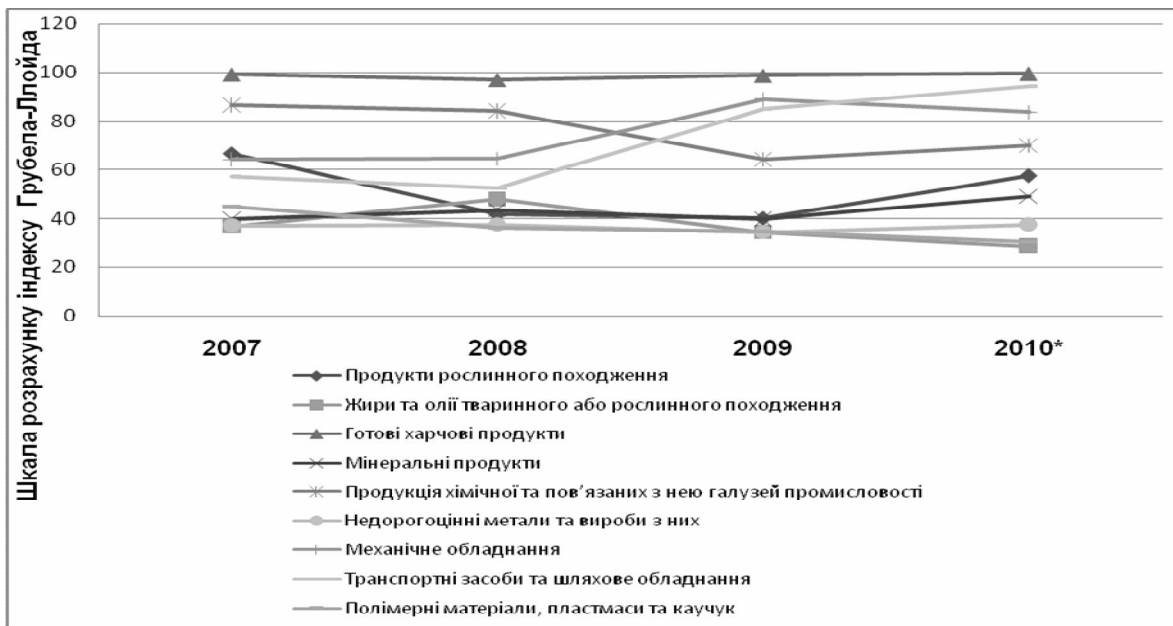
M_{ij} – імпорт країни і групи продуктів j ,

* - данні за січень-жовтень 2010 року.

Рисунок 4 - Динаміка індексу внутрішньогалузевої торгівлі за 2007- 2010* роки

Результати розрахунку індексу Грубела-Ллойда за 2007- 2010* роки наведено на рис. 5.

* - данні за січень-жовтень 2010 року.

Рисунок 5 - Результати розрахунку індексу Грубела-Ллойда за 2007- 2010* роки

За результатами розрахунку індексу Грубела-Ллойда встановлено, що значною мірою характер внутрішньогалузевої торгівлі проявляється у торгівлі: готовими харчовими продуктами (практично 100% на протязі 2007-2010 років), продукцією хімічної промисловості (за останні 2 роки з'явилися тенденції до зниження рівня внутрішньогалузевої торгівлі) натомість відбулося зростання індексу у торгівлі транспортними засобами та механічним обладнанням (за 2009-2010 роки). Міжгалузевий характер зовнішньої торгівлі властивий наступним товарним групам: продуктам рослинного походження, мінеральним продуктам, недорогоцінним металам та виробам з них, жирам та оліям тваринного або рослинного походження, полімерними матеріалами.

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити, що зовнішня торгівля України значною мірою формується на основі внутрішньогалузевої торгівлі, що обумовлюється конкурентоспроможністю вітчизняної продукції за окремими галузями та впливом інтеграційних процесів. Проведене дослідження за двома індексами внутрішньогалузевої торгівлі та індексу Грубела-Ллойда підтверджує отримані результати. Отримані розрахунки засвідчили наявність високого рівня внутрішньогалузевої торгівлі наступними продуктами: готовими харчовими продуктами, продукцією хімічної промисловості, транспортними засобами та механічним обладнанням. Міжгалузевий характер зовнішньої торгівлі притаманний наступним товарним групам: продуктам рослинного походження, мінеральним продуктам, недорогоцінним металам та виробам з них, жирам та оліям тваринного або рослинного походження, полімерними матеріалами.

За умови інтеграції України до ЄС або ЕЕП високий рівень внутрішньогалузевої торгівлі свідчить про конкурентоспроможність окремих галузей вітчизняної промисловості та вразливість галузей промисловості, що мають міжгалузевий характер.

Для покращення сальдо зовнішньої торгівлі необхідно розробити заходи з збільшення обсягів

експорту продукції, що мають високий рівень внутрішньогалузевої торгівлі, впроваджувати політику імпортозаміщення тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Verdoorn P.J. The intra bloc trade of Benelux – in: Economic Consequences of the size of nations L., 1960. – P. 34-45
2. Dreese J. The standard goods hypothesis – in: The European Internal market: trade and competition. Oxford, 1960. – P. 82-91
3. Balassa B. Tariff reduction and trade in manufactures among industrial countries // American economic review, 1966. №3, p. 466-473
4. Balassa B. Trade Creation and Trade Diversion in the European Common Market // Economic Journal. — 1967. — March. — Intra-Industry Specialization: a Cross-Country Analysis // European Economic Review 30. — 1986. — Febr. — No.1. — P. 27-32.
5. Grubel H. G., Lloyd P. J. Intra-industry trade. The theory and measurement of International trade of differentiated products. L., 1995. P. 20-21.
6. Гусев М.С. Внутритраслевая торговля России в международном обмене: основные тенденции и потенциал развития. // Проблемы прогнозирования, №2, 2007. С.45-52.
7. Гусев М.С. Анализ конкурентоспособности отраслей российской экономики на основе исследования межотраслевого баланса : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 „Экономика и управление народным хозяйством” / М. С. Гусев — Москва, 2007. — 23 с.
8. Шишков Ю. В. Интернационализация производства – новый этап развития мировой экономики. М.: ИМЭМО РАН, 2009. – 92 с.
9. Державний комітет статистики України // : [Електронний ресурс] Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua/operativ2007/zd/tsztt/tsztt_u/tsztt1208_u.htm

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы оценки внутриотраслевой торговли Украины. Проведено оценку состояния внутриотраслевой торговли Украины и определены направления улучшения внешнеторгового баланса страны.

Ключевые слова: торговля, внешняя торговля, внутриотраслевая торговля, сальдо баланса, экспорт, импорт, конкурентоспособность, интеграция, индекс внутриотраслевого баланса, индекс Грубела-Ллойда.

Summary. The article deals with the evaluation of intra-industry trade of Ukraine. Assessed the state of intra-industry trade of Ukraine and identifies directions for improving the trade balance.

Keywords: trade, foreign trade, intra-industry trade, balance of exports, imports, competitiveness, integration and intra-balance index, the index Grubela-Lloyd.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Дейнека О.Г.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Боровик Ю.Т.*